

TALLINNA ÜLIKOOL
AVATUD ÜLIKOOLI TÄIENDÕPPEKESKUS

Jelena Ditjatkina

PEDAGOOGILISE KAADRI VALIK TÖÖKS ERIKOOLIS
(AHTME KOOLI NÄITEL)

Täienkursuse lõputöö
(Eripedagoogikakursus “HEV arvestamine kooli õppekasvatusprotsessis”)
28.04.2008 – 17.06.2009

Tallinn 2009

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Probleemi püstitus	4
2. Küsimuse ajaloost	6
3. Ahtme kooli pedagoogide professiogramm	8
Kokkuvõte	12
Kasutatud kirjandus	13

SISSEJUHATUS

Käesolevas töös analüüsitakse personalivaliku põhimõtteid hariduslike erivajadustega laste kooli (HEV-kool) õpetajakohtade komplekteerimise konkursikomisjoni töö aspektist Ahtme Kooli näitel.

Töös vaadeldakse vabadele töökohtadele kandideerivate inimeste täiendava psühholoogilise testimise kasutamist konkursikomisjoni töös. Testimise eesmärgiks on piisavalt objektiivse ja ammendava info saamine kandidaatide kohta, et teiste võrdsete (dokumenteeritud formaalsete) tingimuste korral valida kandidaatide seast välja need, kes oma isiksusomaduste poolest paremini sobivad tööks lastega, kellel on erinevad vaimse arengu probleemid.

Ahtme Kool on põhikool erinevate vaimse arengupeetuse diagnoosidega lastele. Õppetöö toimub kahe õppekava - põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava (LÕK) ja toimetuleku riiklik õppekava (TÕK) alusel. Kool töötab 1964.aastast ja välja on kujunenud stabiilne pedagoogiline kollektiiv. Samal ajal aga toimub koolis loomulik õpetajate kaadri põlvkonnavaetus. Avalike konkursside läbiviimise ajal tekivad probleemid uute õpetajate valikuga. Dokumenteeritud formaalsed näitajad nagu haridus, töökogemus, kvalifikatsiooni tõstmine/täiendkoolitus jne. ei peegelda pedagoogi suutlikkust töötada lastega, kellel on hariduslikud erivajadused, mis nõuavad pedagoogilt teatud isiksuslikke omadusi.

Meetodina on kasutusel teemakohase kirjanduse analüüs ja kooli pedagoogilise kollektiivi psühholoogilise profiili - professiogramm - koostamine ning analüüs.

Töös püstitatakse hüpotees, et olemasoleva kaadri psühholoogilise profiiliga sobiv uus töötaja on edukam ja tema rahulolu tööga kõrgem, mis peaks tagama õpilaste ja pedagoogide huvide tugevama ühildumise.

1. PROBLEEMI PÜSTITUS

Pedagoogide valik tööks erivajadustega lastega on spetsialiseeritud õppeasutuse töö korraldamise võtmeprobleem.

Vastavalt kvalifikatsiooninõuetele võib erikooli õpetajana töötada pedagoogilise kõrg- või keskeriharidusega inimene, kes on läbinud 320-tunnise eripedagoogika täiendkoolituse. Rohkem nõudeid esitatud ei ole. („Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“, § 23)

Kutsestandard «Õpetaja V» eeldab eripedagoogi kutset ja kirjeldab seda järgmiselt:

Eripedagoogi põhitegevus on hariduslike erivajadustega lapse (edaspidi *HEV-laps*) arengu suunamine eesmärgiga soodustada psüühiliste protsesside ja isiksuse arengut eakohase normi suunas, esmase puude ületamine/vähendamine ja teiste puuete vältimine pedagoogiliste vahenditega, tema potentsiaalsele arenguvallale vastava õpikeskkonna kujundamine.

Eripedagoog:

- 1) tunneb HEV-lastest õppekavade (individuaalne õppekava, lihtsustatud õppekava, toimetuleku õppekava, hooldusklassi õppekava) sisu ning nende õppekavade rakendamise võimalusi, valdab HEV-lastest õpetamise metoodikat;
- 2) tunneb õppekorralduse erinevusi HEV-lastest õpetamisel, oskab õppeprotsessi üles ehitada vastavalt HEV õppekavadele, orienteerudes õppekava põhieesmärgile ja pädevuste kujundamisele;
- 3) suudab uurida ja kirjeldada laste kognitiivset arengut, psüühilisi protsesse, sotsiaalset arengutaset ja kõnelisi iseärasusi; suudab välja selgitada laste teadmisi ja oskusi ning hinnata lapse arengu vastavust eale;
- 4) oskab lapse uuringul saadud tulemuste põhjal koostada individuaalset õppekava ja klassi arengukavasid;
- 5) valdab õppesisu (ainet), tunneb HEV laste kasvatamise/õpetamise eripära (ainete õpetamise erimetoodikat);
- 6) arvestab oma töös HEV-lapse reaalse arenguvalla madalast tasemest ja potentsiaalse arenguvalla kitsusest tulenevaid nõudeid õppeprotsessile;
- 7) arvestab HEV-lastest õpetamisel nende tunnetustegevuse ja kõne arengu iseärasustega;
- 8) suudab vastava õppevara puudumisel ise koostada nõuetekohaseid harjutusmaterjale/ülesandeid, muuta raksusastet ning kasutada töövõtteid, mis parimal viisil toimiksid laste elementaarse taju, piiratud töömälu mahu, puuduliku verbaalse mõtlemise tingimustes;

9) nõustab õppijaid, õpetajaid ja lastevanemaid lapse erivajadustest lähtuvalt;

10) on valmis osalema eripedagoogika/-metoodika edendamises nii haridusasutuses kui väljaspool seda;

11) omab valmisolekut täiendusõppeks sõltuvalt eripedagoogika profiilist, sihtrühmast. (Kutsestandard „Õpetaja V“, 2008: p.5.3.2.)

Samal ajal praktika näitab, et eripedagoogi kutset omavaid pedagooge on ilmselgelt vähe ja kuulutades välja avaliku konkursi vabale õpetaja ametikohale erivajadustega laste koolis, tuleb suure tõenäosusega teha valik üldpedagoogilise ettevalmistusega inimeste seas.

Õpetajate vabade ametikohtade täitmiseks konkursside läbiviimine on Ahtme Koolis sätestatud vastavalt Põhikooli- ja Gümnasiumiseadusele (§ 38 (2)).

Konkursi läbiviimise esimeses etapis, kui vaadatakse läbi konkursile esitatud dokumentide koopiaid, valitakse välja üldnõuded täitnud kandidaadid (kõrgem pedagoogiline haridus, tööks vene õppekeele klassides on sooritatud eesti keele eksam, eelnev töökogemus, soovitavalt sama tüüpi koolis). Ja see dokumentide võrdlemine ei vasta mitte mingil moel küsimusele, kas see konkreetne inimene saab hakkama konkreetse tööga. Dokumentidega läbiviidud töö tagajärjel saab selgitada välja ainult selle, kas eeldatava töötajaga saab ja on seaduslik sõlmida tööleping.

Mitme sarnaste formaalsete näitajatega kandidaadi konkureerimise korral kutsub konkursikomisjon kandidaadid vestlusele. Isiklik kohtumine teatud mulje muidugi loob, kuid vestluste vooru tulemuste selgitamise ajal väljenduvad komisjoni liikmed reeglina stiilis: mulle meeldis see kandidaat rohkem, aga see – vähem. Vaevalt et sedasorti analüüs aitab reaalselt kaasa kõige sobivama kandidaadi valikule.

Seega on meie ees taaskord lahendamata probleem – kvaliteetse pedagoogilise kaadri valik tööks hariduslike erivajadustega lastega.

2. KÜSIMUSE AJALOOST

Eeldame, et enne kui hakata otsima probleemi lahendamise konkreetseid teid, on mõttekas määrata kindlaks need isiksuslikud ja ametialased omadused, mille olemasolu me peame vajalikeks ehk mida tegelikult püüamegi kandidaatidel leida. Sellised isiksuse omadused, nagu oskus ja soov töötada meeskonnas, armastus laste vastu, oskus seada nende huvid omadest ettepoole, ausus, eetilised jt, on vajalikud tööks igasuguses koolis. Meie aga peame sõnastama spetsiifilised omadused tööks erikooli tingimustes lastega, kellel on vaimse alaarengu diagnoos.

Juba 1927.a.sõnastas A.Gribojedov küllalt konkreetseid abikooli arendamise eesmärgid, mida ühemõtteliselt toetas ka L.Võgotski: «Изучая педологию отсталого ребёнка, мы видим ясно, что отличие его от нормального – не только количественное, но и качественное и что он, следовательно, нуждается не в более длительном пребывании в школе, не в нахождении только в классах с наименьшим числом детей и не в соединении с себе подобными по уровню и темпу психического развития, а в специальной школе, со своей программой, со своей особой методикой, со своим бытом и со своим специальным педагогическим персоналом.» (Выготский Л.С. 1983: 30)

Eripedagoogilise personali mõiste huvitabki konkursikomisjoni liikmeid, et edukalt viia läbi õpetajate valik erikooli tööks erivajadustega lastega. Millised omadused peavad olema pedagoogil, et selle tööga edukalt toime tulla?

Surdopedagoogide seas uuringuid läbi viinud N.Nazarova nimetab kaks eripära:

- loomingulisus;
- defektoloogi isiksusele esitatavad ülikõrged nõudmised.(Назарова Н.М., 1990: 83.)

V.Lapšin kirjeldab nõuded õpetaja-defektoloogile põhjalikumalt lahti ja pöörab tähelepanu järgmistele isiksusomadustele:

- tulevase pedagoogi valmisolek ühiskondlike, loominguliste funktsioonide täitmiseks, psüühilise pinge talumine;
- eeldused pedagoogiliseks tegevuseks;
- õpetaja üld- ja ametikultuur;
- valmisolek võtta vastu mittestandardseid otsuseid;

- oskus teha koostööd õpilaste, vanemate ja kolleegidega.(Лапшин В.А., 1990: 7.)

Seega võib järeldada, et konkursikomisjoni ülesanne on valida kandidaatide seast see, kes kas või teiste kandidaatidega võrreldes on loomingulisem, paremate eeldustega pedagoogiliseks tööks, oskab paremini teha koostööd õpilaste, vanemate ja kolleegidega, on valmis langetama mittestandardseid otsuseid ning üldkultuurilises mõttes haritum inimene.

3. AHTME KOOLI ÕPETAJATE PROFESSIOGRAMM

Eeldame, et sellist valikut saab viia läbi psühholoogilise testimise abil. Loomulikult nõuab lisaprotseduur aega (lisaks sellele võivad mõned kandidaadid testimisest ka keelduda) ja konkursikomisjoni liikmete hulka professionaalse psühholoogi lülitamist, kuid loodame, et lõpptulemusena saame me objektiivsemad andmed tegeliku valiku tegemiseks.

Et luua tulevaste kandidaatide testide tulemuste võrdlemiseks, testisime Ahtme Kooli pedagooge Cattelli küsimustiku abil. Test on loodud mõõtma kuutteist isiksusomadust, mis iseloomustavad isiksuse struktuuri.

„Isiksus on Cattelli määratluses miski, mis võimaldab ennustada inimese käitumist teatud olukorras. Konkreetse käitumise kujunemisel mängivad kaasa nii situatsioon kui ka sellega keerukas suhtetoimes olev arvukas hulk inimese omadusi, samuti inimese meeleolu mingil ajahetkel (emotsioonid) ning need talle omased ja kohustuslikud rollid, mida ta peab teatud olukorras täitma.“ (Anti Kidron, 2005: 157).

Cattelli teooria järgi võib inimese isiksuse määratleda 16 põhiomaduse kaudu:

A: heasüdamlikkus (kontaktivalmis) – võõrandumine (endassetõmbunud);

B: abstraktne mõtlemine – konkreetne mõtlemine;

C: emotsionaalne stabiilsus (asjalik, tundeid valitsev) – emotsionaalne ebastabiilsus (tundeline, tunnete alluv);

E: domineerimine – allumine;

F: muretus (entusiastlik) – murelikkus (kaalutlev);

G: vastutustundlikkus – vastutustundetetus;

H: julgus – häbelikkus;

I: pehme iseloom (tundeõrn) – tugev iseloom (sentimentaalsuseta);

L: kahtlustamine – usaldamine;

M: unistamine (mõtisklev) – praktilisus (asjalik);

N: läbinägelikkus – naiivsus (lihtsameelne);

O: ärevus – häirimatus;

Q1: radikalsus – konservatiivsus;

Q2: iseseisvus – sõltuvus grupist;

Q3: enesekontroll – impulsiivsus;

Q4: pinges olek – lõõgastunud olek.

Testi tulemused on näidatud stenide (ing.k.- *standard ten*) skaalal, kus minimaalne hinne on 0 palli, maksimaalne 10 ja keskmine 5,5 palli. Kehva tulemust näitavad stenid 1-3, keskmisele tulemusele vastavad stenid 4-7, kõrgele – stenid 8-10.

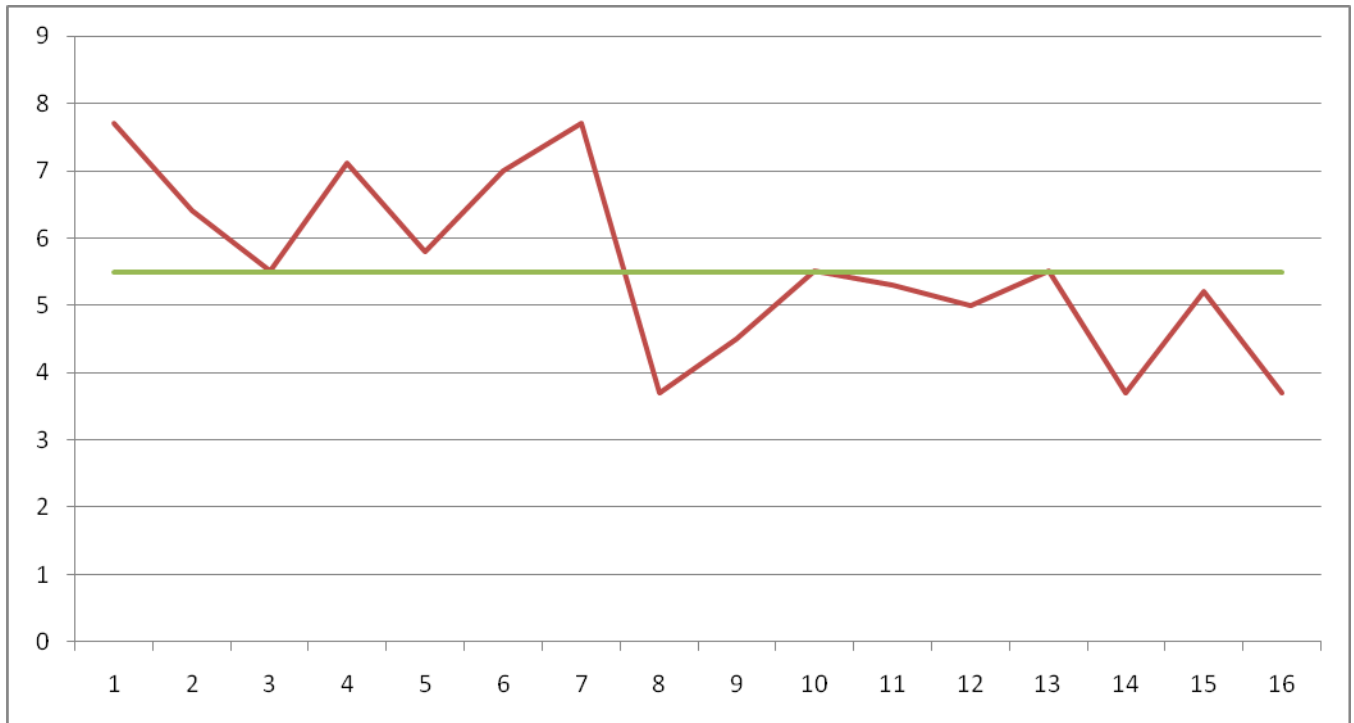
Osalema testimises kutsuti Ahtme Kooli 13 õpetajat, kes administratsiooni seisukohalt töötavad erineva edukusega. Uuring viidi läbi individuaalselt, tulemused on esitatud koondtabelis (tabel 1):

Tabel 1. Ahtme Kooli õpetajate individuaalsed tulemused.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Keskmine näitaja
A	6	9	6	9	11	6	9	8	7	7	5	8	10	7,7
B	6	7	5	7	8	6	8	6	8	4	7	5	6	6,4
C	5	6	5	6	6	5	5	8	6	4	6	6	4	5,5
E	4	10	6	10	10	5	5	7	8	5	4	9	10	7,1
F	3	5	5	5	8	3	6	6	6	10	5	5	8	5,8
G	5	6	8	6	4	5	10	7	9	8	6	9	8	7
H	8	10	8	10	11	8	5	5	10	8	10	2	6	7,7
I	2	4	1	1	8	2	6	6	4	0	4	4	6	3,7
L	4	8	3	8	8	2	2	3	2	8	8	3	0	4,5
M	5	4	5	5	6	5	8	5	9	2	10	2	6	5,5
N	4	8	4	8	6	5	4	4	8	6	8	0	4	5,3
O	2	6	5	6	8	5	5	5	4	4	8	4	4	5
Q1	2	10	4	10	6	2	8	2	8	4	6	6	4	5,5
Q2	2	4	6	4	10	2	2	2	2	6	2	4	2	3,7
Q3	4	6	4	6	6	4	4	4	6	4	4	8	8	5,2
Q4	2	6	4	6	2	2	6	4	4	2	6	0	4	3,7

Kui saadud tulemused esitada graafiku kujul (joonis 1), siis võib rääkida Ahtme Kooli pedagoogilise kollektiivi mõningatest iseärasustest 2009.aasta alguse seisuga.

Joonis 1. Ahtme Kooli õpetajate koondandmed.

Graafikul on näha, et maksimaalse tulemuse andsid kaks faktorit:

A – heasüdamlikkus – võõrandumine (või avatus – kinnisus) – 7,7; ja

H – julgus – häbelikkus (või julgus – tagasihoidlikkus) – 7,7.

On veel kaks väga kõrget omadust, kuigi need kajastuvad maksimaalsete keskmiste seas:

E – domineerimine – allumine (või sõltumatus – järeleandmine) – 7,1 ja

G – vastutustundlikkus – vastutustundetud (või teadlikkus – põhimõttelagedus) – 7.

Samal ajal on graafikult hästi näha, et mõned omadused ilmnevad isegi keskmiste näitajatena pedagoogidel suhteliselt nõrgalt, kuigi ei kuulu stenide minimaalsesse tsooni 1-3. Need omadused on järgmised:

I – iseloomu pehmus – tugevus (või tundlikkus – kindlus) – 3,7,

Q2 – iseseisvus – sõltuvus grupist – 3,7 ja

Q4 – pinges olek – lõõgastunud olek – 3,7.

Isiksusomaduste esinemise kvalitatiivse ja kvantitatiivse analüüsi põhjal arvutasime välja keskmised näitajad järgmistes plokkides:

- Intellektuaalne eripära (faktorid B, M, Q1) – 5,8;
- Emotsionaalne ja tahte eripära (faktorid C, G, I, O, Q3, Q4) – 5;
- Kommunikatiivsed eripärad ja isiksuste vahelise koostoime eripärad (faktorid A, H, F, Q2, N, L) – 5,8.

Tähelepanu äratav asjaolu, et kõik kolm näitajat jäävad keskmisele tasemele, ükski neist ei anna taseme järsku tõusu või langust.

Niisiis, statistiliste tulemuste järel tekkis meil võimalus kirjeldada isiksusomaduste eripära õpetajal, kes töötab praegu Ahtme Koolis õpilastega, kellel on vaimse puude erineva astme diagnoosid.

Arvesse tuleb võtta ka seda, et tegemist on vägagi keskmise õpetaja kujundiga, kuid ta töötab pidevalt (s.t.keegi pole õppeaasta keskel lahkumisavaldust esitanud) ja saab oma tööga hakkama (s.t.vaatamata võimalikele jooksvatele raskustele toimub õppetöö vastavalt õppekavale), ehkki kooli juhtkonna liikmetel võib olla erinevaid arvamusi ühe või teise reaalse õpetaja tegevuse edukuse suhtes.

Selles inimeses on eredalt väljendunud heasüdamlikkus teiste vastu, ta on julge suhtlema teistega ehk suhtlemiseks praktiliselt alati valmis, tema jaoks ei ole kunagi probleem ise suhtlemist alustada, igas olukorras säilitab ta heasoovlikkuse vestluskaaslase vastu. Oma arvamuses on ta iseseisev ja suhteliselt vastutustundlik tegudes, alati täidab oma lubadused, tal on piisavalt sisemist kindlust võtta vastu iseseisvaid otsuseid. See inimene on keskmisest tundlikum, ta oskab panna ennast teise inimese kohale, tunnetab olukordi, kus ei ole mõtet oma nõudmistele või arvamusele kindlaks jääda, intuitiivselt oskab olukorda lahendada ja luua auhtlemiseks rahuliku fooni. Ahtme Kooli pedagoogi isiksusomaduste peamiseks eripäraks on võib-olla see, et peaaegu ükski neist ei ole absoluutselt domineeriv, praktiliselt kõik isiksuse omadused, välja arvatud valmisolek suhtlemiseks ja julgus, avalduvad keskmiste näitajate tsoonis.

Leiame, et loodud professiogramm annab konkursikomisjoni liikmetele võimaluse esiteks paluda kandidaate teha läbi individuaaltestid ja teiseks olemasolevatest sarnaste formaalsete tunnustega kandidaatidest valida välja inimene kõige sobivamate isiksuse omadustega.

KOKKUVÕTE

Üks probleeme kooli töökorralduses seisneb kvaliteetse pedagoogilise kaadri valikus, see on eriti tähtis töö korraldamisel koolis, kus õpivad hariduslike erivajadustega lapsed. Analüüs ja eneseanalüüs on iga õpetaja eduka töö tähtis osa, kui ta tahab oma tööd hästi teha. Samal ajal ei ole stabiilset traditsiooni ja küllaldaselt väljatöötatud metoodikaid, mis analüüsiks ja arvestaksid juba töölevõtu etapis pedagoogi isiksusomadusi ja selle kooli eripära, kus ta tahaks töötada.

Antud töös on loodud küllalt suhteline, kuid Ahtme Kooli õpetajate reaalne professiogramm 2009.aasta alguse seisuga. Me ei välista, et isiksusomaduste graafik, mis on loodud praegu Ahtme Koolis töötava 13 õpetaja testimise tulemusena, võib muutuda vastavalt õpilaste kontingendi või teiste objektiivsete asjaolude muutumisele, kuid saadud materjali võivad konkursikomisjoni liikmed juba praegu kasutada kandidaatide valikuks vabadele pedagoogilise kaadri kohtadele, kui muud (formaalsed) näitajad on neil võrdsed.

Leiame, et Cattelli küsimustiku kasutamine annab konkursikomisjoni liikmetele esialgse ettekujutuse nende kandidaatide isiksusomaduste kohta, kes validav Ahtme Kooli välja kui soovitud töökoha, aga individuaalse graafiku võrdlus professiogrammiga lubab teha rohkem põhjendatud valiku ühe või teise kandidaadi kasuks.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Anti Kidron. Isiksus. Isiksuse käsitlusi läänes ja idas. Mondo, Tallinn, 2005.
2. Kutsestandard ÕPETAJA V, on kinnitatud 08.detsembril 2008.a. Hariduse Kutsenõukogu otsusega nr.14 – www.kutsekoda.ee
3. Лапшин В.А., Некоторые новые аспекты интенсификации подготовки дефектологов. – «Дефектология», 1990, № 3, с.3-11.
4. Назарова Н.М., Системный подход к организации профессиональной подготовки учителя-дефектолога. «Дефектология», 1990, № 3, с. 78-84.
5. „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“ – Haridusministri 26.augusti 2002.a.määrus nr.65 (RTL 2002, 96, 1486)
6. Выготский Л.С., Основы дефектологии – Собрание сочинений в шести томах, том 5, М., 1983.
7. Выготский Л.С., Педагогическая психология – М., Педагогика, 1991.